

Vård- och omsorgsförvaltningen
Tjänsteskrivelse till omsorgsnämnden

Datum:
2021-10-08

Diarienummer:
OSN-2021-00272

Handläggare:
Elin Yilmaz

Implementering av programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning

Förslag till beslut

Omsorgsnämnden beslutar

1. **att** godkänna förstudien Implementering av Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning och lägga den till handlingarna, samt
2. **att** förstudiens rekommendationer hanteras i ordinarie programuppföljning och i det pågående arbetet med Agenda 2030 och att stärka de mänskliga rättigheterna.

Ärendet

Programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning är beslutat av kommunfullmäktige i december 2016. Omsorgsnämnden är programansvarig nämnd. I programansvaret ingår implementering av programmet i kommunkoncernen och årlig uppföljning av programarbetet.

Flera har uppmärksammat att kompetensen om programmet och funktionsrättsfrågor inte är tillräcklig i Uppsala kommun. Utifrån detta fick brukarombuden tillsammans med programansvarig strateg och Funktionsrätt Uppsala kommun, i uppdrag att ta fram en förstudie om en kompetenshöjande insats.

Förstudiens rekommendationer

- Att ett kompetenslyft, i två delar en bas och en fördjupning, tas fram i syfte att öka kännedom om och efterlevnad av programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Samt öka kännedom och kompetens om funktionsrättsfrågor i Uppsala kommun.

- Att detta kompetenslyft bekostas av kommunstyrelsen och tas fram på kommunledningsförvaltningen i nära samarbete med Funktionsrätt Uppsala kommun i programmets anda och mål för full delaktighet. Omsorgsnämnden och vård- och omsorgsförvaltningen ska vara behjälpliga i arbetet.
- Att ett planeringsstöd tas fram i syfte att öka måluppfyllelse i enlighet med programmets mål och prioriterade delmål. Planeringsstödet samordnas med webbutbildningen och fördjupningsutbildningen i kompetenslyftet. Kopplingar till Agenda 2030 tydliggörs.

Beredning

Förstudien har genomförts av en arbetsgrupp bestående av Uppsala kommuns brukarombud samt programansvarig strateg i samarbete med ombudsman från Funktionsrätt Uppsala kommun. Ombudsmannen på Funktionsrätt Uppsala kommun har i arbetsgruppen representerat föreningarna som ingår i Funktionsrätt Uppsala kommun. Det har också varit återkommande möten mellan arbetsgruppen och brukarföreningar. Arbetsgruppen har även träffat andra kommuner för att ta in hur de organiserat sitt program och de som arbetar med programmen.

Kommunledningskontoret har under arbetet tagit del av förstudien och dess rekommendationer. Utifrån Uppsala kommuns reglemente och programstyrningsmodell gjordes den gemensamma bedömningen att förstudiens rekommendationer kan tas om hand inom ramen för det pågående arbetet med att stärka de mänskliga rättigheterna och motverka diskriminering i kommunens verksamheter samt arbetet med program för full delaktighet. Vidare finns behov av att utveckla en systematisk strategisk samplanering och samverkan mellan vård- och omsorgsförvaltningen, kommunledningskontoret och civilsamhället. På så sätt kan arbetet med att nå såväl programmets mål som målen i Agenda 2030 och att stärka de mänskliga rättigheterna och full delaktighet för gruppen personer med funktionsnedsättning förbättras. En film kommer tas fram om programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning till medarbetare och förtroendevalda i kommunen. I årets aktualitetsbedömning har förstudien använts som underlag i programuppföljningen och förstudiens rekommendation om ett planeringsstöd mynnar ut i ett förslag att revidera handlingsplanen för att göra den mer anpassad till nämnderna och bolagens arbete med måluppfyllelse.

Syftet med förstudien var att undersöka hur kommunen kan implementera programmet bättre och öka kompetensen om funktionsrättsperspektivet. Ett fortsatt arbete enligt rekommendationerna i förstudien, i det ordinarie arbetet med programuppföljning och i det pågående arbetet med Agenda 2030 och att stärka de mänskliga rättigheterna bedöms utifrån ett näringslivsperspektiv kunna ha positiva effekter (främst målområde Arbete och Sysselsättning), ur ett socialt hållbarhetsperspektiv (programmets samtliga målområden) och ur ett barnperspektiv (samtliga målområden).

Föredragning

Förstudien menar att det finns behov av implementering så att fler i kommunen och dess bolag har kunskap om programmet och funktionsrättsfrågor både utifrån värderingar (bas) och fördjupning, hur frågorna kan arbetas med i den egna organisationen.

I förstudien kommer det fram att handlingsplanen som hör till programmet, behöver ses över. Det finns ett arbete i kommunen med Agenda 2030 och en princip som heter att ingen får lämnas utanför ([Uppsala och Agenda 2030 - Voluntary Local Review 2021](#)). Handlingsplanen och Programmet togs fram före Agenda 2030-arbetet. Förstudien kommer fram till att kommunen behöver tydliggöra hur handlingsplanen, programmet och Agenda 2030 hör ihop. Ett arbete som behöver ske inom ett kommunövergripande arbete med mänskliga rättigheter och agenda 2030 samt i arbete inom ramarna för kommunens programstyrningsmodell. Arbetet ska följas upp inom det kommunövergripande arbetet med mänskliga rättigheter, respektive inom ramarna för kommunens programstyrningsmodell.

Ekonomiska konsekvenser

Ej aktuellt med föreliggande förslag till beslut.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 8 oktober 2021
- Bilaga, Förstudie – Implementering av Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Vård-och omsorgsförvaltningen

Lenita Granlund
Förvaltningsdirektör

Förstudie- Implementering av Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning

Framtagen av Uppsala kommun, Vård-och omsorgsförvaltningen tillsammans med Funktionsrätt Uppsala Kommun.

Innehåll

Sammanfattning och rekommendation.....	3
Rekommendationer	4
Inledning.....	4
Historik för programmet i Uppsala kommun.....	4
Förstudiens syfte.....	5
Uppdrag.....	6
Bakgrund och nulägesbeskrivning.....	6
Uppsala kommuns efterfrågan av kompetenslyft.....	8
Återkommande möten med Funktionsrättsrörelsen	9
Hur ser det ut i andra kommuner?	10
Programinnehåll.....	11
Implementering och uppföljning	11
Organisation och styrning.....	11
Samverkan och kommunikation.....	12
Diskussion.....	12
Upptäckta hinder.....	13
Förstudiens förslag till kompetenshöjande satsning	13
Förstudiens rekommendationer	14
Bilaga 1.....	15
Preliminär ekonomisk modell för arbetet med kompetenslyft	15
Preliminär planering av arbetet i kompetenslyftet.....	15
Bilaga 2 Referenser	16

Förstudie

Sammanfattning och rekommendation

Både politiker och de som jobbar i kommunen såg att *Programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning* inte arbetades med tillräckligt mycket. Därför togs en förstudie om ett kompetenslyft fram.

Förstudien har genomförts av en arbetsgrupp. De som har varit med är Uppsala kommuns brukarombud, programansvarig strateg och ombudsman från Funktionsrätt Uppsala kommun. De har jobbat tillsammans. Hållbarhetsavdelningen har bidragit till förstudiens innehåll. Avdelningen för kvalitet och planering har lämnat synpunkter.

Ombudsmannen på Funktionsrätt Uppsala kommun har i arbetsgruppen representerat föreningarna som ingår i Funktionsrätt Uppsala kommun.

Arbetsgruppen har också träffat brukarföreningarna tre gånger under arbetet med förstudien. I arbetet med förstudien har arbetsgruppen tittat på historien bakom programmet, om programmet fortfarande är aktuellt och vad som påverkar arbetet med programmet i kommunen. Arbetsgruppen har också träffat andra kommuner för att höra hur de jobbar med sina program om funktionsrättsfrågor.

Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning, beslutat 12 december 2016 är fortfarande aktuellt och angeläget för Uppsala kommun. Endast ett fåtal mål kan sägas vara helt uppnådda. Några mål har nåtts till viss del. Flera mål återstår att arbeta med.

Programmet togs fram av kommunen tillsammans med föreningarna. Föreningarna var HSO (Handikappföreningarnas samarbetsorgan) som idag heter Funktionsrätt Uppsala kommun.

Programmet gäller tillsvidare. En bred uppslutning för programmet finns, tillsammans med konstaterandet att programmet är aktuellt. Det säger både föreningarna och många som arbetar i kommunen. Men en del som jobbar i kommunen, känner inte till programmet.

Till programmet hör en handlingsplan. Handlingsplanen tog kommunen fram 2016. I förstudien kommer det fram att handlingsplanen behöver ses över. Det finns ett arbete i kommunen med Agenda 2030 och en princip som heter att ingen får lämnas utanför ([Uppsala och Agenda 2030 - Voluntary Local Review 2021](#)). Handlingsplanen och Programmet togs fram före Agenda 2030-arbetet. Förstudien kommer fram till att handlingsplanen och programmet hör ihop med Agenda 2030. Förstudien kommer också fram till att kommunen behöver tydliggöra hur handlingsplanen, programmet och Agenda 2030 hör ihop.

I förstudien finns en omvärldsanalys. De som jobbar med programmet, har lyssnat på hur andra kommuner har organiserat sitt program och de som jobbar med programmen. De hade gjort det på ett annat sätt än Uppsala kommun.

I Uppsala kommun finns både programmet och de som jobbar med programmet inom Vård- och omsorgsförvaltningen. Förstudien menar att kommunen behöver titta på, om det kan vara bättre att göra på ett annat sätt än hur det är nu.

Eftersom inte alla som jobbar i kommunen känner till programmet och funktionsrättsfrågor föreslår förstudien ett kompetenslyft. Kompetenslyftet ska innehålla en grundutbildning som alla som jobbar i kommunen ska kunna ta del av. Kompetenslyftet ska också innehålla en fördjupningsutbildning, som kan beställas. Beställningen kan cheferna göra, utifrån verksamhetens behov. Då kan också någon komma från föreningarna och föreläsa om olika funktionsrättsfrågor.

Det behövs också ett planeringsstöd som gör att fler som arbetar i kommunen kan bidra till programmets mål om full delaktighet för alla som vistas och lever i Uppsala kommun.

Rekommendationer

Utifrån genomgången presenterar arbetsgruppen inom ramarna för förstudien följande rekommendationer:

Att ett kompetenslyft, i två delar en bas och en fördjupning, tas fram i syfte att öka kännedom om och efterlevnad av programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Samt öka kännedom och kompetens om funktionsrättsfrågor i Uppsala kommun.

Att detta kompetenslyft bekostas av kommunstyrelsen och tas fram på kommunledningsförvaltningen i nära samarbete med Funktionsrätt Uppsala kommun i programmets anda och mål för full delaktighet. Omsorgsnämnden och vård- och omsorgsförvaltningen ska vara behjälpliga i arbetet.

Att ett planeringsstöd tas fram i syfte att öka målluppfyllelse i enlighet med programmets mål och prioriterade delmål. Planeringsstödet samordnas med webbutbildningen och fördjupningsutbildningen i kompetenslyftet. Kopplingar till Agenda 2030 tydliggörs.

Inledning

2008 ställde sig Sverige bakom FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen är en av de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter. Grunden i konventionen är att inga nya rättigheter skapas, utan istället ska hinder undanröjas så att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta de mänskliga rättigheterna. (Ds 2008:23).

Utöver att ställa sig bakom FN-konventionen för mänskliga rättigheter presenterade regeringen i juni 2011 en strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken i Sverige under 2011–2016. (En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011 - 2016 diarienummer S20112.028). Syftet med strategin var att presentera politikens inriktning, med konkreta mål för samhällets insatser samt hur resultaten skulle följas upp. Grunden för funktionshinderspolitiken fanns redan lagd i den nationella handlingsplanen ”Från patient till medborgare” (prop. 1999/2000:79). Idag finns nya strategier vilka framkommer senare i denna förstudie.

Historik för programmet i Uppsala kommun

För att Uppsala kommun skulle uppfylla FN konventionen och strategin för funktionshinderspolitiken samt den nationella handlingsplanen beslutade Kommunstyrelsen att ett program för full delaktighet skulle tas fram. Uppdraget gavs

till den dåvarande nämnden för hälsa-och omsorg. Nämnden beslutade att programmet skulle tas fram i nära samarbete med representanter från Nämnden beslutade att programmet skulle tas fram i nära samarbete med representanter från funktionsrättsföreningar (patient-och brukarföreningar) och politiker. Fortsättningsvis används begreppet funktionsrättsföreningar eller endast föreningar samlat för dessa samtliga dessa föreningar.

Arbetet med att ta fram programmet för full delaktighet startade med att bilda en arbetsgrupp bestående av politiker från omsorgsnämnden och representanter från HSO i Uppsala kommun. (Handikapporganisationernas samarbetsorgan, numera Funktionsrätt). Arbetsgruppen bjöd in till en medborgardialog där allmänheten och intresserade kunde bidra med synpunkter och idéer om vad Uppsala kommun behövde arbeta med. Programmets grund blev det som står i FN-konventionen för personer med funktionsnedsättning, det som framkom på medborgardialogen och andra kommuners erfarenheter. Arbetsgruppen formulerade övergripande mål och prioriterade delmål för programmet. Parallellt i processen var förvaltningar och bolag behjälpliga med att besvara frågor om ansvarsområden och utmaningar gällande delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Programarbetet avslutades genom en workshop 2016 där politiker, representanter från det som nu utgör funktionsrättsorganisationerna, direktörer och tjänstepersoner kunde verifiera förslaget till program.

I december 2016 beslutade kommunfullmäktige i Uppsala att anta det nya kommunövergripande programmet. Tanken med det kommunövergripande programmet är att det skulle styra arbetet i hela kommunen i syfte att göra Uppsala mer tillgängligt och inkluderande för alla. Det ska även möjliggöra för människor med funktionsnedsättning att delta i samhället på lika villkor som alla andra. Programmet gäller tillsvidare i alla kommunens verksamheter och bolag. Huvudmålet med programmet är ökad trygghet, delaktighet och självständighet för personer med funktionsnedsättning.

Genom att integrera programmets övergripande mål och delmål i förvaltningarnas verksamhetsplaner och bolagsstyrelsernas affärsplaner ska det vara tydligt hur de antagna målen ska uppnås. Uppsala kommun höjde därmed ambitionsnivån när det kommer till att säkerställa tillgänglighet för de som bor och vistas i kommunen.

Programmet bygger på FN-konventionens allmänna principer, respekt för individens inneboende värde, icke-diskriminering, jämställdhet mellan kvinnor och män samt hänsynstagande till barnets utveckling. På så sätt finns i programmet ett intersektionellt perspektiv.

Förstudiens syfte

Efter fyra år med det antagna programmet, är det fortfarande relativt okänt för tjänstepersoner i både kommunens verksamheter och bolagen och även för föreningar och brukare. Programmet finns i ett sammanhang som är strukturerat och systematiskt, men är en styrsignal bland många och inte tillräckligt aktivt i praktiken. Det finns rekommendationer för hur arbetet med uppföljning och implementering kan stärkas och utvecklas (KPMG 2019), eftersom det inte har fått det praktiska genomslag som var avsett. I samtliga årliga programuppföljningar har helhetsbedömningen varit att det återstår behov av fortsatt implementering av programmet. Förslag till beslut vid uppföljningen av programmet 2020 var att tillsätta en grupp för att övergripande starta planering av kompetenshöjande åtgärder, i syfte att öka medvetenheten om

programmet och vad som krävs för att bättre nå målen i förvaltningar och bolag (Uppföljning av program och planer 2020 KSN-2020-00472).

Syftet med förstudien är att undersöka hur kommunen kan implementera programmet bättre och öka kompetensen om funktionsrättsperspektivet. Det innebär att undersöka hur en kompetenssatsning kan läggas upp. Kompetenssatsningen ska också förstärka arbetet med att nå programmets mål i de olika förvaltningarna och de kommunala bolagen.

Uppdrag

Intresse för att arbeta mer praktiskt med programmet har lyfts återkommande till programansvarig strateg och brukarombudet. I den senaste programuppföljningen föreslogs att en arbetsgrupp skulle tillsättas. Syftet med en arbetsgrupp var att undersöka hur kommunens förvaltningar och bolag skulle kunna få ökad kunskap om programmet samt hur kommunen på bästa sätt skulle kunna arbeta för att implementera det. Under hösten 2020 bjöd omsorgsnämndens ordförande in Funktionsrätt Uppsala kommuns ombudsman och brukarombuden till ett möte för att diskutera en eventuell kompetenshöjande satsning. Omsorgsnämndens ordförande gav brukarombuden i uppdrag att tillsammans med Funktionsrätt Uppsala kommun, ta fram en förstudie för en kompetenssatsning om programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Eftersom programmet är kommunövergripande bjöds hållbarhetsavdelningen in. Avdelningen för kvalitet och planering har konsulterats i arbetet. Omsorgsnämndens ordförande ville att förstudien skulle vara klar och presenteras i omsorgsnämnden i juni 2021. För att därefter lämnas över till Kommunstyrelsen för beslut.

Bakgrund och nulägesbeskrivning

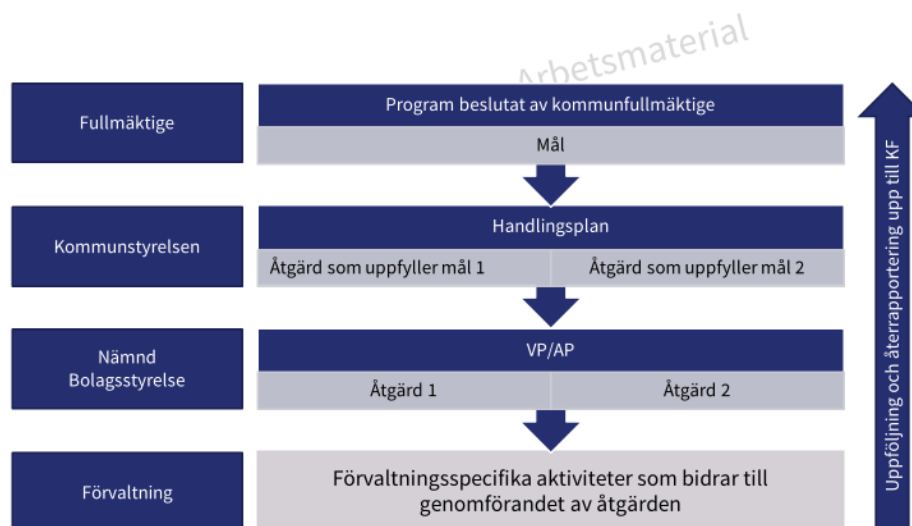
Programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning har som beskrivits ovan, tagits fram i nära samarbete med Funktionsrätt Uppsala kommun. Programmet kom till för att uppfylla FN konventionen för personer med funktionsnedsättning och lagar som berör personer med funktionsnedsättning samt politisk inriktning på riksdagsnivå. Detta med syfte att skapa förutsättningar för en ökad trygghet och en större upplevelse av frihet, delaktighet och självbestämmande för personer med funktionsnedsättning. Målområden i programmet:

- Demokrati och inflytande
- Bemötande och kompetens
- Information och kommunikation
- Fysisk tillgänglighet
- Utbildning
- Arbeta och sysselsättning
- Bostad
- Vardags- och familjeliv
- Kultur, fritid, idrott och hälsa

Framtagande av program och handlingsplaner i Uppsala kommun leds och samordnas av kommunstyrelsen. En beslutad rutin finns som säkerställer att program och handlingsplaner tas fram på ett enhetligt sätt. Ett program beskriver vad och vilka förändringar de förtroendevalda vill uppnå inom ett visst område. Program innehåller problembeskrivningar, övergripande inriktningar och mål, men tar inte ställning till hur

arbetet ska genomföras. Alla program beslutas av kommunfullmäktige (KF) och fungerar som underlag till Mål och budget, nämndernas verksamhetsplaner och bolagsstyrelsernas affärsplaner. Aktiviteter som genomförs kopplade till programmen genomförs enligt modellen för programstyrning inom befintlig ekonomisk ram för respektive förvaltning och bolag.

Till varje program kan en handlingsplan kopplas. En handlingsplan finns även framtagen och beslutad för programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Omsorgsnämnden är dokumentansvarig nämnd för programmet för full delaktighet.

Figur 1 Teoretisk modell av programstyrning

Kopplat till programmet finns en ansvarig strateg (som arbetar på vård- och omsorgsförvaltningens ledningskontor), vars uppgift är att arbeta med implementering och uppföljning. Uppföljning sker årligen utifrån underlag från verksamhetssystemet Hypergene. Tre uppföljningar har genomförts (2017–2020). Uppföljningarna har visat att arbete inom övergripande mål och prioriterade delmål pågår. Från start och fram till årets uppföljning har för varje år flera nämnder arbetat med målen i uppföljningen och fler mål har adresserats. Som påvisas i den externa granskningen av delaktighet inom LSS-verksamheter i Uppsala kommun (KPMG 2019) är ovan nämnda strateg ensam i ansvaret för att genomföra uppföljningen av samtliga nämnders och bolagsstyrelserns arbete med programmet. Detta pekats ut som vanskligt, då uppföljningen riskerar att bli översiktlig och mer kontrollorienterad, vilket inte grundar organisationen för ett delaktighetsarbete som bygger på lärande och utveckling. Som en kommentar konstaterar tidigare programansvarig strateg att uppföljningarna inte kunnat genomföras på ett tillfredsställande sätt, utifrån begränsningar i verksamhetssystemet.

Genom att anställa ett brukarombud (mars 2018) blev ett av delmålen i programmet uppfyllt. Den nya tjänsten bygger på visionen om full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Arbetet med att synliggöra/medvetandegöra föreningar, förvaltningar och bolag om programmet fick delvis styrfart i och med rekryteringen. Brukarombudet har på olika nivåer (individ-, verksamhet- och systemnivå) och i olika sammanhang lyft fram programmet och dess mål. Under 2018–2020 har kartläggningar genomförts för att undersöka brukarorganisationer, förvaltningars och bolags arbete med programmet, vilka svårigheter och möjligheter som finns. I dessa samtal (intervjuer i kartläggningarna) framkommer bland annat att

programmet inte är tillräckligt känt, vilket i sin tur innebär att handlingsplanen inte på ett tillfredsställande sätt används som styrande dokument. Bedömningen blir att en planering behövs för att arbeta om handlingsplanen.

Uppsala kommuns efterfrågan av kompetenslyft

Sedan programmet beslutades har Uppsala kommun påbörjat arbete med Agenda 2030. Kommunen har integrerat agendans mål i aktiverande och normerande styrdokument. ([Uppsala och Agenda 2030 - Voluntary Local Review 2021.](#)) Programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning är beslutat innan Uppsala kommuns nu pågående arbete med Agenda 2030. Samtidigt är programmet aktuellt i förhållande till Agendans 17 odelbara mål. Universell utformning, tillgänglighet och delaktighet är relevant i förhållande till målen i Agenda 2030. Kommunen arbetar med "ingen ska lämnas utanför" som integrerad princip. Tanken är att jämlika livsmöjligheter är ett eget politikområde, utan genomsyrar allt kommunen gör. Genom att aktivt söka upp och lyssna på grupper med olika förutsättningar och behov får kommunen underlag för beslut som utgår från invånarnas behov ([Uppsala och Agenda 2030 - Voluntary Local Review 2021](#)).

I kommunens Mål och budget är Inriktningsmål 7 - *Uppsala ska vara en äldrevänlig kommun och invånare med funktionsnedsättning ska uppleva trygghet, frihet och tillgänglighet* och Inriktningsmål 8 - *I Uppsala ska ingen lämnas utanför och invånare, organisationer och näringsliv ska vara delaktiga i att utforma samhället* särskilt relevanta i förhållande till förslagen i förstudien.

Uppsala kommun har också ett aktivt arbete med andra frågor om social hållbarhet. Detta arbete är tematiskt närliggande med *Programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning*. En handlingsplan för mänskliga rättigheter i kommunen har tagits fram, där det framgår att kommunen har i uppdrag att arbeta för att motverka diskriminering i kommunens verksamheter. ([Handlingsplan för att främja mänskliga rättigheter och motverka diskriminering och rasism i Uppsala kommun](#)) Kommunen ska internt öka kunskapen om mänskliga rättigheter så att Uppsalabornas rättigheter uppfylls i verksamheterna. Att uppfylla invånarnas rättigheter är ett viktigt mått på att kommunen fungerar, vilket stärker förtroendet, skapar tillit och stärker demokratin. *Programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning*, och ett kompetenslyft om programmet bidrar till Uppsala kommuns arbete med mänskliga rättigheter.

Utifrån det aktiva arbetet med social hållbarhet i kommunen där det ändå finns en väg kvar att gå, är arbetsgruppens bedömning att ett kompetenslyft inom funktionsrättsperspektiv skulle kunna ge ett bidrag till kommunens breda arbete med social hållbarhet.

Under 2019 har Funktionsrättsrådet och omsorgsnämndens ordförande fokuserat på att programmet ska bli känt och att mål och delmål ska uppfyllas. Rådet har vid varje möte rapporterat hur arbetet med programmet fortgår inom respektive nämnd. Funktionsrättsrådet genomförde en temadag hösten (2019) där rådets ledamöter erbjöds att fördjupa sig i programmet. Inom omsorgsnämnden lyftes programmets spridning och måluppfyllelse som ett prioriterat område inför 2019 - 2020. Ett förslag från nämnden var att ta fram en utbildning att använda och sprida i kommunen. Kommunens förvaltningar och bolag har också efterfrågat workshops för att implementera och arbeta med programmet. Liknande ambitioner finns i Uppsala kommuns funktionsrättsråd (tidigare KHR) och inom Funktionsrätt Uppsala kommun (tidigare HSO).

Vid den senaste programuppföljningen skickades två frågor ut till nämnder och bolag, däribland vilka stödbehov som finns i förvaltningar och bolag och hur de anser att ett stöd bör utformas. Många nämnder och bolag önskar öka kunskapen om olika aspekter av funktionshinder, genom utbildning, gemensamma forum och ökad samverkan och samarbete. Flera önskar även stöd i att ta sig an programmet och arbeta med mål kopplat till den egna verksamheten.

Återkommande möten med Funktionsrättsrörelsen

Förstudiens arbetsgrupp har även haft återkommande dialog med funktionsrättsrörelsen, i form av Funktionsrätt Uppsala kommuns medlemsföreningar. En första digital träff den 21 januari 2021 med nio deltagare från civilsamhället. Under träffen presenterades idén med och bakgrunden till förstudien och ett samtal följde där föreningsmedlemmarna delade med sig av erfarenheter av liknande arbete samt diskuterade arbetsgruppens idé i stort. Den delade uppfattningen inom funktionsrättsföreningarna var att Uppsala kommuns *Program för full delaktighet* är en positiv insats men att den saknar implementering.

När funktionsrättsföreningar samtalar med politiker, tjänstepersoner eller representanter från kommunala bolag upplever föreningsmedlemmarna att de kan hänvisa till programmet som en grund till att arbete med funktionsrättsfrågor ska göras. Dock undrar föreningsmedlemmarna varför kommunen inte redan aktivt jobbar utifrån programmet.

Arbetsgruppen ställde tre frågor på mötet som man bad deltagarna att ta med tillbaka till sina föreningar.

- Vilket stöd kan och vill ni bidra med för en kompetenshöjande implementering av programmet?
- Har er förening jobbat med utbildningar tidigare och, i så fall, hur kan det kopplas till programmets målområden?
- Kan er förening, utifrån programmet, hitta och sammanfatta områden som kommunen behöver mer kunskap om?

Återkopplingen från föreningarna, som svar på de ställda frågorna, visar att flertalet föreningar redan jobbar med utbildningsinsatser, dock med ojämn kontinuitet. Föreningarna har hållit utbildningar för kommunen och för näringslivet där man beskriver olika behov och förslag på åtgärder, bidrar med sin specialistkompetens utefter den specifika verksamhetens behov. Föreningarna efterlyser en ökad systematik i hur utbildningsarbete sker med kommunen. Ett problem som föreningarna belyser i svaren, är att grundkunskapen om funktionsrättsfrågor, Uppsala kommuns *Program för full delaktighet*, FN:s funktionsrättskonvention och mänskliga rättigheter kopplat till funktionsnedsättningar är väldigt begränsat inom Uppsala kommun.

I en andra träff med funktionsrättsföreningarna, den 14 april 2021, deltog åtta representanter från civilsamhället. Arbetsgruppen presenterade den omvärldsbevakning man gjort sedan träffen i januari samt hur kunskapen från det arbetet kan kopplas till de tidigare kommentarerna från funktionsrättsrörelsen. Kopplingen mellan funktionsrättsfrågor och Agenda 2030 lyfts av föreningarna. Mänskliga rättigheter-vinkeln ses som central. Arbetsgruppen presenterade en idé om en grundläggande webbutbildning, eller liknande, för att upplysa kommunanställda om funktionsrättsfrågor och *Program för full delaktighet*. Kunskapen efterfrågas från föreningarna och man är positiva till idén. Föreningarna berättar även att de har

erbjudit utbildningsinsatser till kommunen under flera utan att kommunen visat förväntat intresse. Kommentarer som lyfts är ”varför ser inte kommunen oss som kompetensförråd. Det borde sitta i ryggmärgen hos tjänstepersoner”. Arbetsgruppen förklarar att förstudien ska leda till förslag på ett kompetensutvecklingsprogram som skulle skapa denna typ av ”ryggmärgskunskap”. Sammanfattningsvis är resultatet från arbetet med Funktionsrätt att kompetens och engagemang finns för att bidra till planering och genomförande av en planerad utbildningsinsats.

Funktionsrätt har utöver frågan om programmet och dess implementering även lyft problemet som de ser med att omsorgsnämnden ansvarar för beslut om föreningsbidrag. Funktionsrätt menar att vissa föreningar hamnar utanför möjligheten att få bidrag. Då omsorgsnämnden endast bifaller bidrag till föreningar som av nämnden bedöms som rätt målgrupp. Funktionsrätt menar att föreningsbidrag borde hanteras kommunövergripande då funktionsrättsföreningar samverkar med hela kommunkoncernen. Föreningsbidrag från omsorgsnämnden kan idag endast ges till de föreningar som har anknytning till omsorgsnämndens målgrupper.

Vid den tredje träffen, 2 juni, har föreningarna haft möjlighet att läsa ett utkast till denna förstudie. Arbetsgruppen presenterar på mötet huvuddragen i förstudien samt dess rekommendationer och föreningarna har möjlighet att komma med synpunkter och frågor. I huvudsak lyfts tre teman särskilt upp i synpunkterna och frågorna.

- Systematiskt och återkommande arbete med kompetenssatsning
Föreningarna menar att det är viktigt att kompetenssatsningen görs systematisk och återkommande.
- FN-konventionen och funktionsrätt
Programmet bygger på FN-konventionen, föreningarna menar att det är viktigt att alla förstår det. Det är något som är större än Uppsalas program. Utbildningen behöver fokusera på mänskliga rättigheter-perspektivet utifrån FN:s konvention.
- Upptäckta hinder
Föreningarna identifierar att samordning och uppföljning av programmet, ligger på vård- och omsorgsförvaltningen, och inte högre upp i kommunen. Föreningarna menar att det är ett problem. En förening lyfter att det är problematiskt med organiseringen av föreningsbidrag där vård- och omsorgsförvaltningen väntas ha ansvaret, men föreningen inte kan få bidrag från Omsorgsnämnden, och inte heller någon annan nämnd.

Synpunkter inkom också skriftligen från föreningar som inte kunde vara med på mötet. Synpunkterna gäller mer specifikt hur man skulle kunna arbeta vidare i en kompetenssatsning. Dessa synpunkter kommer föras med till den föreslagna kompetenssatsningen.

Hur ser det ut i andra kommuner?

Inom ramen för förstudiearbetet har arbetsgruppen träffat funktionshinderombudsmän och programstrateger från Göteborg stad, Stockholm stad och Västerås stad. I samtliga kommuner finns antagna program liknande Uppsala kommuns *Program för full delaktighet*. Samtalen med tjänstepersonerna har handlat om programinnehåll, dess implementering och uppföljning, kommunens styrning och samverkan med förvaltningar, bolag och föreningar. I diskussionerna har hinder och möjligheter med att införliva innehållet i Programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning diskuterats.

Programinnehåll

Samtliga program vi har tagit del av följer FN-konventionen och annan lagstiftning, de bejakar mänskliga rättigheter och etiska principer. De teman som adresseras i alla program är i princip samma med varierande formuleringar. I Stockholms- och Göteborgs stads program, är betoningen exempelvis på *rätten till* olika områden. Det påpekas även att helhetsperspektivet och kopplingen mellan de olika temana är viktiga att erkänna, de olika områdena överlappar varandra och påverkar varandra. För att känna sig delaktig, behövs exempelvis kompetens hos personal om funktionshinderperspektivet, samt att det finns strukturer som möjliggör medverkan i olika sammanhang. Västerås stad har valt att lägga in funktionshinderperspektivet som en policy i ett större program med teman som social och ekologisk hållbarhet, som ett försöka att reducera antal program.

Implementering och uppföljning

Ombudsmannen från Stockholm berättar att implementeringen startade när programmet reviderades 2018. Chefer inom förvaltningar och bolag har därefter fått tillgång till stöd- och utbildningsmaterial, i syfte att sprida till medarbetare. Det lyfts i funktionshindermannens rapport (2019) att det finns ett betydande kunskapsbehov att hantera. Det är nämnder och bolagsstyrelser som ansvarar för att tillräcklig kunskap finns för arbete med programmet och KS tillsammans med funktionshinderråd kan bidra till detta arbete genom att klargöra behov. I Västerås finns ett uttalat intresse och efterfrågan för arbete med funktionshinderfrågor, främst på en politisk nivå, men ingen tydlig strategi för hur arbetet ska bli "normaliserat" eller implementerat. Det är många som inte känner till policyn och handlingsplanen. Det finns dock förslag om att lägga in utbildning/kompetenshöjning i handlingsplanen, som en åtgärd. Det är främst en processutvecklingsgrupp som driver funktionshinderfrågorna. I Göteborg läggs fokus på att arbeta med implementering utifrån att arbeta upp ökad kännedom och kunskap om frågorna på ledningsnivå.

I Stockholm är det nämnder och bolagsstyrelser som ansvarar för att realisera ambitionerna i programmet. Mål och indikatorer ska integreras i ordinarie planering och uppföljning, samt preciseras i budget. Där ska beskrivas hur funktionshinderperspektivet ska tillämpas och följas upp, hur samråd inom och mellan förvaltningar sker, samt samverkan med bolag och funktionshinderråd. KS ansvarar för den övergripande uppföljningen med kontroll-funktioner. Detta åligger inte den enskilde programstrategen eller funktionshinderombudsmannen. Programmet gäller 2018 - 2023, då en uppföljning och eventuell revidering sker. I Göteborg följs programmet upp utifrån ett antal indikatorer på samhälls- och verksamhetsnivå. Detta sker, liksom i Stockholm, genom övergripande kontrollfunktioner. Stadsledningskontoret gjorde en baslinjemätning 2020 och har för avsikt att följa upp vart annat år. Programmet är antaget till och med 2026, då en utvärdering är planerad tillsammans med intresseorganisationerna.

Organisation och styrning

Funktionshinderombudsmannen i både Stockholm och Göteborg har ett kommunövergripande uppdrag och är placerad på Stadsledningskontoret, som är kopplat till KS. Tanken är att driva på och stödja programarbetet med tillgänglighet och delaktighet i samhället genom att arbeta med information, kommunikation, samverkan och omvärldsbevakning. Programmet är ett styrdokument bland andra och bör vara en grund för samverkan. Stor vikt läggs vid den nationella utredningen

”Styrkraft”. I Västerås är arbetet med funktionshinderperspektivet fördelat mellan strategier som arbetar med folkhälsa övergripande och funktionshinderfrågor på vård- och omsorgsförvaltningen. Det finns även en funktionshinder- och äldreombudsman, som arbetar mer individnära (placerad på socialförvaltningen). I Göteborg och Västerås är funktionshindermannen en ny funktion (sedan 2020) och i Stockholm har tjänsten funnits under en längre tid.

I diskussion om programträngsel och mängder av styrsignaler, menar en av tjänstepersonerna att i en förvaltning är vi anställda för att hantera många olika program. På olika sätt överlappar de varandra, men det är viktigt att det finns styrdokument med olika fokus, då de för fram specifika aspekter av de enskilda programmen. Det skulle vara otryggt att ha få program, eftersom det riskerar att bli ensidigt fokus. I Västerås har antalet program reducerats, men ersatts av policys med tillhörande handlingsplaner.

Samverkan och kommunikation

I Stockholm betonas att arbetet med programmet kräver samverkan mellan samtliga berörda aktörer, samt att det är väldigt viktigt att aktivt involvera personer med funktionsnedsättning i beslutsprocesserna ([BQ-SLED118-Funktionshinderombudsmanrapport-Lila-2019 \(start.stockholm\)](#)) Staden har 26 olika funktionshinderråd kopplade till olika förvaltningar och bolag. Rådets sekreterare deltar i ett nätverk och tillgänglighetsråd är kopplade till samtliga aktuella projekt. Samverkan sker även med Funktionsrätt lokalt, i länet och nationellt, samt med Myndigheten för delaktighet (MFD). Även i Göteborg och Västerås har stort fokus lagts vid samverkan och helhetsperspektiv för att stärka arbetet med funktionshinderperspektivet. Västerås har regelbundet samråd med Funktionsrätt, både på politiker- och tjänstepersonsnivå. På förvaltningen är råden indelade i olika områden (tillgänglighet, barn/unga, fritid och vård och omsorg), där råden besätts utifrån område.

Diskussion

Utifrån de genomförda årliga programuppföljningarna, KPMGs (2019) externa revision, brukarombudets årsrapporter och samtal med kommunens förvaltningar, bolag och Funktionsrätts föreningar, har ett antal återkommande problem adresserats kring programarbetet och implementering. Förstudien har förutom genomgång av tidigare dokument också genomfört en omvärldsbevakning i andra kommuner samt haft återkommande träffar med brukarföreningar inom Funktionsrätt.

Förstudien visar att programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning inte är tillräckligt känt inom hela kommunkoncernen. Programmet används inte fullt ut som ett styrdokument. Det finns behov av implementering av programmet och funktionsrättsfrågor behöver synliggöras på flera nivåer i kommunens förvaltningar och bolag. Frågan om programmets genomslag och arbetet med att implementera och följa upp det har inte fullt ut kunnat lösas i omsorgsnämnden (som idag har programansvaret). förslag till kompetenshöjande insatser innebär också att kompetenssatsningen ska tas fram och genomföras som ett kommunövergripande ansvar.

Programmet är fortfarande aktuellt och behöver därför inte ändras. Programmet är gemensamt framtaget av Uppsala kommun och Funktionsrätt Uppsala kommun. Det

finns hos båda parter ett engagemang och en stolthet i programmet och dess mål. Förstudien har uppmärksammat att Uppsala kommun strävar efter att bli en MR-kommun och har ett pågående arbete med Agenda 2030 i normerande och aktiverande styrdokument ([Uppsala och Agenda 2030 - Voluntary Local Review 2021](#)). En kompetenshöjande satsning om *Program för full delaktighet* bör ses, utöver ökad kompetens om funktionsrättsfrågor, som ett led i arbetet i strävan mot att bli en MR-kommun och öka takten i arbetet med de odelbara målen i Agenda 2030.

Under arbetet med förstudien och vid uppföljningar av programmets måluppfyllelse har upptäckter framkommit som inte hör till syftet med förstudien. Däremot har en del av hindren som framkommit påverkat arbetet med implementering och uppföljning av programmet. Det kan finnas vinster med att se över hur dessa hinder påverkar möjligheten att lyfta funktionsrättsfrågor utanför den nämnd som har programansvaret. Vi kommer därför beskriva dessa upptäckter och skicka med dem till ett eventuellt fortsatt utvecklingsarbete. Möjligheterna för en ökad samordning av arbetet med programmet för full delaktighet, tillsammans med andra horisontella sakområden skulle kunna ses över. En sådan samordning skulle kunna ge nya möjligheter till framgångsrik implementering.

Upptäckta hinder

- Programansvaret och programansvarig strateg är placerat på vård- och omsorgsförvaltningen men riktar sig till hela kommunkoncernen samtidigt som styrning av uppföljning sker från kommunledningskontoret.
- Resurser för att samordna, implementera och följa upp programmet är begränsade och finns organisatorisk placerade på vård- och omsorgsförvaltningen. Vård- och omsorgsförvaltningen ska därmed serva hela kommunkoncernen med implementering, samordning och uppföljning.
- Handlingsplanen är inte tillräckligt konkret och anpassad för förvaltningar och bolag utan pekar endast ut ansvariga. Handlingsplanen beskriver inte vad som ska genomföras, när det ska vara klart och det saknas indikatorer.
- Programträngsel och mängder av styrsignaler har försvårat arbetet med att implementera programmet.
- Föreningar inom Funktionsrätt hänvisas att ansöka om föreningsbidrag i omsorgsnämnden. Omsorgsnämndens riktlinjer innebär att vissa föreningar inte kan ansöka om bidrag då nämnden menar att vissa av föreningarna inte har deras målgrupper i verksamheterna.
- Tjänsten som brukarombud är placerad på vård – och omsorgsförvaltningen men riktar sig mot hela kommunkoncernen.

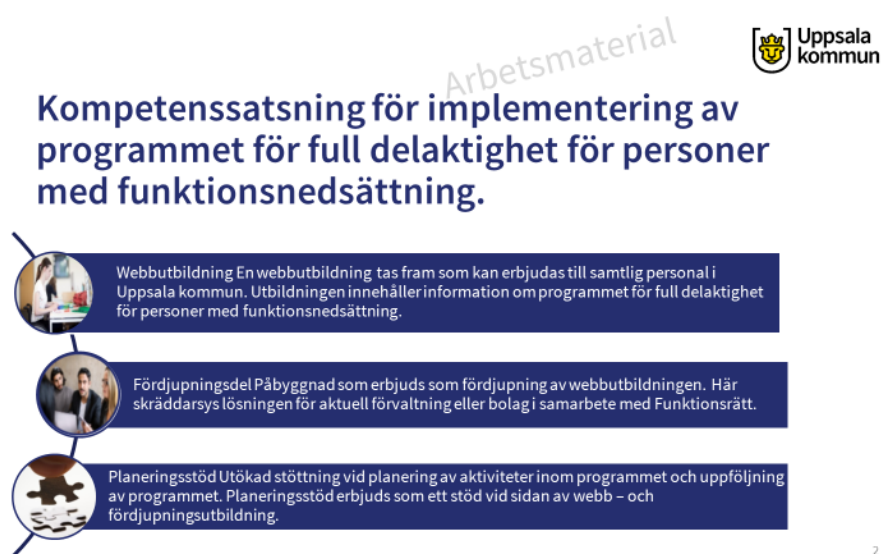
Förstudiens förslag till kompetenshöjande satsning

Det förslag som växt fram inom ramen för förstudien är att ta fram ett kompetenslyft i tre delar som kan erbjudas till personal i Uppsala kommunkoncern. Kompetenslyftet innebär (1) en bred webbutbildning med målsättningen att samtliga medarbetare ska delta; (2) en fördjupande påbyggnad till webbutbildningen. Här skraddarsys lösningar för aktuell förvaltning eller bolag vid efterfrågan, i samarbete med Funktionsrätts föreläsare; (3) ett planeringsstöd i form av en utökad stöttning vid planering av aktiviteter inom ramen för programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Webbutbildningen svarar mot det behov som har lyfts om att programmet inte är känt i kommunen, men det svarar också mot den brist på kunskap om funktionshinderperspektivet, som påtalas från förvaltningar, bolag och föreningar.

Den fördjupande påbyggnadsdelen svarar mot behovet som lyfts från förvaltningar och bolag om att det är svårt att sätta programmet i relation till den egna avdelningen/enheten/bolaget, dvs att praktiskt arbeta med programmet. Här finns en möjlighet att tillsammans med extern kompetens koppla samman program och funktionshinderperspektiv i den aktuella kontexten.

Planeringsstödet är ytterligare specifikt för de förvaltningar som har grundläggande goda kunskaper om programmet och arbetar med det praktiskt, men som önskar systematisera sitt arbete.

Figur 2 Modell över kompetenssatsning

Förstudiens rekommendationer

Utifrån genomgången presenterar arbetsgruppen inom ramarna för förstudien följande rekommendationer:

Att ett kompetenslyft, i två delar en bas och en fördjupning, tas fram i syfte att öka kännedom om och efterlevnad av programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Samt öka kännedom och kompetens om funktionsrättsfrågor i Uppsala kommun.

Att detta kompetenslyft bekostas av kommunstyrelsen och tas fram på kommunledningsförvaltningen i nära samarbete med Funktionsrätt Uppsala kommun i programmets anda och mål för full delaktighet. Omsorgsnämnden och vård- och omsorgsförvaltningen ska vara behjälpliga i arbetet.

Att ett planeringsstöd tas fram i syfte att öka måluppfyllelse i enlighet med programmets mål och prioriterade delmål. Planeringsstödet samordnas med webbutbildningen och fördjupningsutbildningen i kompetenslyftet. Kopplingar till Agenda 2030 tydliggörs.

Bilaga 1

Preliminär ekonomisk modell för arbetet med kompetenslyft

I arbetet med förstudien har följande preliminära ekonomiska modell tagits fram. Modellen visar vilka resurser arbetet med kompetenslyft kräver i ca 2,5 år, utöver befintliga tjänster. Programansvaret är placerat på omsorgsnämnden. Förstudiens förslag innebär att kompetenslyftet leds och genomförs från kommunstyrelsen. Detta då förstudien bedömer att arbetet är kommunövergripande och därför inte ska belasta omsorgsnämndens budget. Viktiga resurser och kunskaper för att framgångsrikt ta fram kompetenslyftet och genomföra planeringsstödet finns på kommunledningskontoret och det är viktigt att få med dessa i arbetet. Tanken med modellen är att ta fram en bild av hur det kommunövergripande arbetet ska kunna genomföras. Förstudien vill vara tydlig med, att arbetet sedan måste planeras och tidssättas efter att beslut är tagna. Modellen presenteras med ett förslag till preliminär planering av arbetet i kompetenslyftet.

Preliminär planering av arbetet i kompetenslyftet

År 1 Resursen, "projektledaren" kommer år 1 arbeta med att ta fram och genomföra en webbutbildning. Ett kringmaterial som syftar till att öka förutsättningarna för att så många som möjligt ska kunna tillgodogöras sig utbildningen kan också tas fram under år 1.

År 2 Följa upp resultat av webbutbildningen samt arbeta med att ta fram och genomföra en fördjupningsutbildning.

År 3 (6mån) arbetar projektledaren med att följa upp båda utbildningarna.

Se mer detaljerad beskrivning i modell längst ned i texten

Beräknad kostnad för resurs "projektledare" 1 680 000kr inkl. sociala avgifter för 2,5 år.

(Planeringsstödet genomförs av befintliga resurser parallellt med kompetenslyftet och i nära samarbete med projektledaren.)

Utöver projektledaren tillkommer behov av befintliga resurser som kommunikation, HR, brukarombud och projektledare. Det kan också tillkomma arvodeskostnader för föreläsare från funktionsrätt, som i så fall ska genomföras inom befintlig budgetram för respektive förvaltning eller bolag, i enlighet med aktivitetskostnader i programstyrningsmodellen.

Ökade aktiviteter inom kommunkoncernen för att nå programmets mål och delta i kompetenssatsningen bedöms kunna genomföras inom befintlig budgetram för respektive förvaltning och bolag.

Preliminärt kan en prioriteringsordning behöva tas fram för vilka som först erbjuds utbildning, i båda stegen.

Utkast till exempel av modell för arbetet med kompetenslyft

År 1	År 2	År 3	Beräknad kostnad för resurs 2,5 år	Arbete som ska genomföras på befintlig ram	År 1-3
• Framtagande av webb utbildning • Genomföra webb utbildning • Planera för del- och slutrapport samt samarbeta med kommunikation hur goda exempel från verksamheterna kan lyftas och presenteras • Bistå planeringsstöd	• Genomförande webb utbildning, fortsättning • Följa upp resultat av webb utbildning samt ta fram delrapport • Ta fram och genomföra fördjupnings utbildning • Bistå planeringsstöd	• Genomförande fördjupnings utbildning fortsättning • Arbete med att följa upp båda utbildningarna samt ta fram slutrapport • Bistå planeringsstöd	• Beräknad kostnad för resurs "projektledare" 1 600 000kr inkl. sociala avgifter för 2,5 år. • Utöver detta tillkommer arbete från befintliga resurser samt arbete som ska genomföras på befintlig ram enligt resursmodell för programutlysning.	• Verksamheternas genomförande av webb utbildningen samt reflektion i grupp och återkoppling till projektledaren. • Verksamheternas genomförande av fördjupnings utbildning samt tillkommande arvode för föreläsare från funktionsråd • Verksamheternas planering, genomförande och uppföljning av aktiviteter kopplade till programmet för full delaktighet.	• Arbete med planeringsstöd genomförs parallellt med de kompetenshövande insatserna. • Arbete genomförs av befintliga resurser i samarbete med Funktionsrådet • "Befintliga resurser": Kommunikation, Hr, programomvärning strateg, brukarombud.

Figur 3 Modell för arbetet kompetenssatsning

Bilaga 2 Referenser

OBS! Referenslistan är inte färdigställd.

Agenda 2030. [Uppsala och Agenda 2030 - Voluntary Local Review 2021.](#)

Betänkande av styrkraft i funktionshinderpolitiken [Styrkraft i funktionshinderspolitiken SOU 2019:23 \(regeringen.se\)](#)

Brukarombudets årsrapport 2018 - [15-osn-brukarombudets-arsrapport.pdf \(uppsala.se\)](#)

Brukarombudets årsrapport 2019 - [7-osn-brukarombudets-arsrapport-2019.pdf \(uppsala.se\)](#)

Brukarombudets årsrapport 2020. [Läs Brukarombudets rapport för 2020 \(uppsala.se\)](#)

Ds 2008:23, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2008/04/ds-200823/>

En strategi för genomförande av funktionshinderpolitiken [En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011-2016 - Regeringen.se](#)

FN:s Lika unika-projekt [ingen-ska-lamnas-utanfor-LUA-digital-mal-10.pdf \(fn.se\)](#)

FN konventionen- rättigheter för personer med funktionsnedsättning [Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll - Regeringen.se](#)

Funktionshinderombudsmannens rapport Stockholm stad. [BQ-SLED118-Funktionshinderombudsmanrapport-Lila-2019 \(start.stockholm\)](#)

Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken [Microsoft Word - prop1999-200- \(regeringen.se\)](#)

Globala målen för hållbar utveckling. Agenda 2030. [Globala målen – För hållbar utveckling \(globalamalen.se\)](https://globalamalen.se)

Granskning av delaktighet inom LSS-verksamheter, Uppsala kommun. KPMG (2019) [granskning-av-delaktighet-inom-lss-verksamheten.pdf \(uppsala.se\)](https://www.uppsala.se/granskning-av-delaktighet-inom-lss-verksamheten.pdf)

Handlingsplan för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning [handlingsplan-for-full-delaktighet-for-personer-med-funktionsnedsattning-revidering-2017-2018.pdf \(uppsala.se\)](https://www.uppsala.se/handlingsplan-for-full-delaktighet-for-personer-med-funktionsnedsattning-revidering-2017-2018.pdf)

Handlingsplan för att främja mänskliga rättigheter och motverka diskriminering och rasism i Uppsala kommun [Handlingsplan för att främja mänskliga rättigheter och motverka diskriminering och rasism i Uppsala kommun](https://www.uppsala.se/handlingsplan-for-att-fremja-manskliga-rattigheter-och-motverka-diskriminering-och-rasism-i-uppsala-kommun))

Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. [program-for-full-delaktighet-for-personer-med-funktionsnedsattning.pdf \(uppsala.se\)](https://www.uppsala.se/program-for-full-delaktighet-for-personer-med-funktionsnedsattning.pdf)

Programuppföljning 2017 [kf_253_uppfoljning_program.pdf \(uppsala.se\)](https://www.uppsala.se/kf_253_uppfoljning_program.pdf)

Programuppföljning 2018 <https://www.uppsala.se/contentassets/c894f0e017aa4bdc81b766b82ed7d8d5/09.-uppfoljning-av-program-och-planer-2018.pdf>

Programuppföljning 2019 [12.-uppfoljning-av-program-och-planer-2019.pdf \(uppsala.se\)](https://www.uppsala.se/12.-uppfoljning-av-program-och-planer-2019.pdf)

Programuppföljning 2020 [10.-uppfoljning-av-program-och-planer-2020.pdf \(uppsala.se\)](https://www.uppsala.se/10.-uppfoljning-av-program-och-planer-2020.pdf)

Uppdrag till Myndigheten för full delaktighet inför en ny funktionshinderpolitik 2017 [Uppdrag till MFD inför en ny funktionshinderpolitik 2017 - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/uppdrag-till-mfd-infor-en-ny-funktionshinderpolitik-2017)